

СИНЕРГЕТИЧНА ФУНКЦІЯ САМОЗБЕРЕЖЕННЯ – СКЛАДОВА ОСНОВИ САМООРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття присвячена дослідженню синергетичної функції самозбереження як складової самоорганізації економічних систем та підприємств. Проведено аналіз наукових досліджень і публікацій. Розкрито поняття «самоорганізації», «самозбереження», «економічна безпека» суб'єктів господарювання. Визначено чинники самозбереження і забезпечення стійкості підприємства. Досліджено структуру концепції економічної безпеки підприємства. Визначено основні аспекти і чинники самозбереження та ризику, показники, що характеризують безпеку економічної системи.

Ключові слова: функція, самоорганізація, самозбереження, самозабезпечення, економічні системи, синергетика, служба безпеки, економічна безпека, концепція, ризик.

Постановка проблеми. В останнє десятиліття синергетична теорія розвитку суспільства набуває все більшого поширення. По суті, синергетика є наукою про самоорганізацію відкритих стаціонарних економічних систем та підприємств. Синергізм (від грец. *συνεργος* – діючий разом) – явище посилення дії одного компонента додаванням іншого, з перевагою впливу кожного компонента окремо. Основою явища синергетизма є процеси самоорганізації окремих кластерів, виробничих систем регіону, в тому числі підприємств, та узгодженої їх поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Своєрідним науковим досягненням останнього періоду став аналіз інструментарію, що забезпечує процеси самоорганізації систем. У числі подібних інструментів розглядаються: механізми зворотного зв'язку, чинники природного відбору, еволюційні механізми, що забезпечують у тому числі адаптаційний і бифуркаційний напрям розвитку й ін. (*bifurcus* - роздвоєний - якісні перебудови або метафорфози різних об'єктів при зміні параметрів, від яких вони залежать).

Практично в кожній публікації, присвяченій питанням синергетики, використовується термін самоорганізація та лише в деяких з них розкривається його визначення. Практично відсутні системні дослідження синергетичного явища самоорганізації, обмежена кількість розгорнутих коментарів з приводу даного поняття.

Дослідженню питань синергетики та самоорганізації різних рівнів економіки

присвячені публікації вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме: В. С. Алексієвський [1], А.В. Бакурова [2], В. С. Білоус [3], Л.Д. Бевзенко [4], Т. В. Калінеску [5], В.С. Карпичев [6], Е. Н. Князева [7], С. П. Курдюмов [8], Г. С. Ліхоносова [9], Л. Г. Мельник [10], О. Г. Пугачова [11], Г. Ферстер [12], Г. Хакен [13], Д.К.Чистілін [14], Л. Г. Шемаєва [15]. Існують різні думки з приводу джерела виникнення процесів самоорганізації. У сучасних роботах можна зустріти зовсім несхожі та навіть протилежні між собою точки зору: в одних явища самоорганізації породжуються внутрішніми причинами, головна роль приділяється внутрішньому середовищу досліджуваного об'єкта [3, с. 25; 5, с.156; 11, с. 110-112], в інших – головними причинами самоорганізації виступають зовнішні фактори, а стабілізація системи пояснюється її реакцією на впливи зовнішнього середовища [13, с. 29]. А окремі автори вказують та намагаються довести, що такого процесу, як самоорганізація, не може бути за визначенням, називають абсурдом саме припущення про те, що такий процес може існувати [12, с. 113]. Але спираючись на дослідження багатьох авторів, можна стверджувати, що процеси самоорганізації зустрічаються в системах високого рівня складності, що володіють великою кількістю елементів, зв'язки між ними мають нестійкий характер. Ці процеси відбуваються шляхом перебудови існуючих і організації нових зв'язків між елементами системи. Значно менша увага приділена змісту синергетичної функції самозбере-

женню, як процесу самоорганізації систем і підприємств.

Самоорганізація за своїм змістом передбачає властивість систем (підприємств) самостійно забезпечувати дії, реалізовувати та активізувати процеси свого функціонування і розвитку на основі внутрішньої властивої системам здатності упорядковувати свої складові підсистеми і регулювати енергетичні та інформаційні потоки, якими вона обмінюється із зовнішньою середою. За формою явище самоорганізації включає в себе цілий спектр процесів, в т.ч. самовпорядкування, самозабезпечення, самовідтворення, і пов'язані з ним процеси самоконструювання, самовиготовлення, самозбирання, самовідновлення, самовдосконалення, самообмеження, самозбереження [10, с. 1]. Проблема синергетичної функції самозбереження економічної системи є актуальною, виходячи з умов, в яких доводиться функціонувати сучасним економічним суб'єктам різних рівнів, у тому числі підприємствам.

Мета статті – дослідження синергетичної функції самозбереження, як складової основи самоорганізації економічних систем в забезпеченні безпеки підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Синергетична функція самозбереження економічної системи, в процесі її існування, займає особливе місце. Без реалізації саме цієї функції всі інші функції втрачають всякий сенс. Ця функція відповідає за безпеку економічної системи, спрямована на забезпечення економічної безпеки підприємства та є його «економічним імунітетом».

Поняття «безпека» включає декілька чинників: збереження цілісності системи, тобто збереження основних ідентифікаційних ознак системи; збереження можливості виконання системою основних функцій (підприємство, що зберегло свою назву, але що втратило можливість випускати профільний вид продукції, - вже не те підприємство, про яке всі продовжують думати збереження системою можливості прогресивного розвитку, тобто самовдосконалення, підвищення ефективності своєї діяльності; збере-

ження системою своїх репродуктивних можливостей, тобто здатності відтворювати свої ідентифікаційні характеристики через наступні покоління системи (підприємство, що не запускає у виробництво нових видів продукції, приречене на повільне згасання); збереження можливості для майбутніх поколінь системи гарантувати вище перелічені чинники безпеки.

Самозбереження - це властивість системи та підприємства підтримувати за рахунок власної діяльності такі параметри свого стану і умов зовнішнього середовища, які б гарантували збереження цілісності системи та підприємства, виконання ними основних функцій (включаючи репродуктивні), а також стійкий розвиток системи та підприємства в подальших поколіннях. Дане питання піднімає декілька аспектів: по-перше, запобігання безпосереднім погрозам (обумовлених внутрішніми і зовнішніми чинниками) можливості існування системи (підприємства): запобігання небезпеки (мінімізація ризику) катастрофічного (негайного) припинення існування системи (підприємства); запобігання небезпеки (виключення ризику) відкладених в часі, незворотних наслідків, що ведуть до припинення існування системи (підприємства); запобігання небезпеки (мінімізація ризику) відкладених в часі оборотних наслідків, які можуть вести до припинення існування системи (підприємства), погіршенню її стану або що перешкоджають її вдосконаленню. Для підприємства даний вид погроз може бути обумовлений небезпекою банкрутства із-за: а) його неплатоспроможності; б) різкого зниження попиту на його продукцію; в) блокування основних джерел сировини або комплектуючих; г) аварій або інших форс-мажорних обставин; по-друге, запобігання непрямим погрозам (обумовлених чинниками зовнішньої середовища) можливому існуванню системи: виключення ризику збігу обставин, обумовлюючих необоротні наслідки руйнування систе-

ми; мінімізація ризику за збігом обставин, обумовлюючих негативні наслідки, здатні стати причиною руйнування системи, погіршення її стану або що перешкоджають її вдосконаленню. Для підприємства даний вид погроз пов'язаний з обставинами, які представляють безпосередню небезпеку не йому самому, а зв'язаним з ним економічними суб'єктами, які можуть бути потенційними споживачами продукції, постачальниками ресурсів, кредиторами, позичальниками і т. п.; потреба, запобігання прямим і непрямим погрозам (мінімізація ризику), обумовлюючих необоротні і оборотні наслідки для майбутніх поколінь системи: запобігання небезпеки (виключення ризику) припинення репродуктивних функцій системи; запобігання небезпеки (мінімізації ризику) погіршення стану майбутніх поколінь (включаючи можливість прогресивного розвитку) із-за погіршення репродуктивних функцій системи; запобігання небезпеки (виключення ризику) виникнення в майбутньому умов, несумісних з існуванням згаданих поколінь системи; запобігання небезпеки (мінімізація ризику) виникнення в майбутньому умов, ведучих до погіршення стану поколінь системи або що перешкоджають їх прогресивному розвитку. Для підприємства подібні види погроз можуть виникати із-за проблем, нових поколінь технологій або видів продукції, що перешкоджають їх впровадженню. До чинників самозбереження і забезпечення стійкості підприємства відносять: оптимальний розмір підприємства; міцна, гнучка, різноманітна структура; високий професіоналізм персоналу і стабільність кадрів; наявність матеріальних, технологічних і фінансових резервів; добра технологічна і інформаційна оснащеність; наявність страхування; уміле оперативне керівництво; бюрократичний і податковий прес.

Служба безпеки підприємства є головним інтегруючим елементом системи економічної безпеки, який координує діяльність всіх інших елементів системи економічної безпеки. У практиці вітчизняних підприємств, наукових дослідженнях і літературі поряд з терміном «служба безпе-

ки» зустрічаються різні назви підрозділів, діяльність яких пов'язана із забезпеченням економічної безпеки, наприклад: служба безпеки, служба охорони, відділ безпеки, служба економічної безпеки, що не змінює суті самозбереження. Основою внутрішньої системи економічної безпеки є служба безпеки, яка в тісному взаємозв'язку з працівниками інших структурних підрозділів виконує функції і завдання по забезпеченню внутрішньої економічної безпеки. Для забезпечення зовнішньої економічної безпеки підприємства створюється зовнішній контур системи економічної безпеки, в якому суб'єктами економічної безпеки є підрозділи служби безпеки та інших функціональних підрозділів, що беруть участь в налагодженні взаємодії із зовнішнім середовищем [15].

На основі наукових підходів формується система економічної безпеки суб'єкта господарювання, що дозволяє уникнути еkleктичності (грец. еklektikos - вибирати, відбирати, обирати - механічне поєднання в одному вченні різнорідних органічно несумісних положень, які безпринципно запозичуються з протилежних концепцій); фрагментарності (франц. fragmentation — уривчастість, неповнота — розпадання на дрібні частини) і низької ефективності діяльності системи, переважно реактивного реагування на виникаючі погрози, надмірних витрат на здійснення діяльності по забезпеченню економічної безпеки. При цьому найбільш важливими принципами формування системи безпеки підприємства є: законність, системність і комплексність, повний обхват ланок управління фінансово-господарською діяльністю з пріоритетом стратегічної ланки управління, охоплення за часом з пріоритетом превентивного запобігання погрозам і можливостям, економічна доцільність.

Правове закріплення терміну «служба безпеки суб'єктів господарювання», на сьогоднішній день в Україні відсутнє. Служба безпеки суб'єктів господарювання та інших юридичних осіб — це структурний підрозділ, що створюється керівником об'єкту, з метою вирішення завдань, пов'язаних із забезпе-

ченням функціонування і стійкого розвитку об'єкту без надання услуг третім особам [15, С. 395].

На практиці суб'єкти господарювання можуть і не мати спеціально створеної служби безпеки, але мають в структурі певні підрозділи або окремих співробітників, метою діяльності яких є забезпечення економічної безпеки підприємства, а завдання, які вони вирішують, направлені на досягнення цієї мети. При необхідності здійснення охоронно-розшукової діяльності в особистих інтересах, підприємство може звертатися за вказаним послугами до ліцензованих приватних охоронних підприємств. Забезпечення успішної роботи служби безпеки необхідно здійснювати з використанням елементів концептуальної і забезпечуючої підсистем системи економічної безпеки підприємства.

До концептуальної підсистеми відносять: наукові підходи, концепції, стратегії, принципи діяльності і нормативно-правову базу функціонування системи економічної безпеки. Концепція економічної безпеки підприємства - це спільні орієнтири для ухвалення рішень, які полегшують досягнення мети економічної безпеки.

Структура концепції включає: опис проблемної ситуації у сфері економічної безпеки підприємства (перелік погроз і можливостей, причини і чинники виникнення погроз, можливих негативних наслідках реалізації погроз і позитивні - від використання можливостей; механізм забезпечення економічної безпеки (об'єкт і предмет економічної безпеки, формулювання стратегії і принципів забезпечення економічної безпеки, її цілі і завдання, критерії і показники економічної безпеки, рекомендації до відповідної організаційної структури); перелік заходів щодо реалізації засобів економічної безпеки (формування підсистем спільної системи економічної безпеки, визначення суб'єктів економічної безпеки та їх ролі, визначення засобів і методів забезпечення економічної безпеки,

контроль і оцінки процесу реалізації концепції, виявлення чинників ризику).

Основні чинники ризику були умовно диференційовані на групи: а) системи, що впливають на матеріальну основу: здатні зруйнувати або порушити матеріальні компоненти системи; здатні понизити вільну енергію системи за рахунок зниження її надходження в систему або вилучення з системи (для економічних систем такими можуть бути рекет, завищені податки або платежі, ін.); блокуючі надходження в систему матеріальних компонентів її життєдіяльності; блокуючі відведення з системи відходів її життєдіяльності;

б) чинники, що впливають на інформаційну основу функціонування системи, зокрема, блокуючі або погіршуючі дані функції саморегулювання системи; в) чинники, що впливають на синергетичну основу функціонування системи, зокрема, блокуючі або порушуючі системні зв'язки усередині і поза системою; для економічної системи це може означати погіршення зв'язків з постачальниками основних чинників виробництва, споживачами продукції або компонентами інфраструктури. [10, с. 8 - 9].

Останнім часом значний імпульс отримав новий синергетичний напрям, пов'язаний з розвитком різних технічних систем, здатних до самозбереження, тобто виконання системою різних функцій (наприклад, рухатися, зберігати стійкість й ін.), збереження оптимальних режимів роботи і навіть консервації на різні періоди своїх вузлів у несприятливих умовах функціонування.

До показників, що характеризують безпеку економічної системи, можна віднести: витривалість (здатність зберігати свої функціональні здібності); толерантність (здатність сприймати різні параметри середі); резистентність (здатність протистояти чинникам середі); стабільність (здатність зберігати незмінними свої властивості); стійкість (здатність підтримувати свою життєздатність); уразливість (нездатність проти-

стояти різним чинникам); еластичність (здатність відновлювати свої функціональні особливості).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дає можливість констатувати, що проблеми функції самозбереження, як складової процесу самоорганізації економічних систем в забезпеченні безпеки підприємств надзвичайно актуалізовані умовами, в яких функціонують сучасні економічні суб'єкти різних рівнів. Синергетичне явище самоорганізації систем є надзвичайно складним за формою і змістом та складає основу процесів функціонування і розвитку економічних систем та їх самозбереження. Без реалізації функції самозбереження економічної системи, в процесі її існування всі інші функції втрачають всякий сенс, тому що функція самозбереження є «економічним імунітетом» підприємства. Ця функція, як складова самоорганізації економічних систем та підприємств, відповідає за безпеку економічної системи і спрямована на забезпечення економічної безпеки економічної системи та підприємства. По-перше, економічні інститути, у ринкових стосунках, самі по собі передбачають високу відповідальність суб'єктів за результати своєї діяльності, що автоматично посилює режим самоорганізації і самозбереження. По-друге, економічні суб'єкти постійно стикаються, при ухваленні рішень і реалізації своєї діяльності, зі все більш жорстким лімітуванням: просторовим, економічним, соціальним, екологічним.

В сучасних економічних умовах синергетична функція самозбереження як складова основи самоорганізації економічних систем потребує інноваційних підходів для подальшого дослідження в забезпеченні ефективної безпеки підприємств. Доцільно проводити розробки організаційно-економічних механізмів управління самоорганізацією виробничих систем регіону з урахуванням особливостей суспільного розвитку України й орієнтації на прогресивний досвід

економічно розвинених країн світу. Зважаючи на актуальність проведеного дослідження, вкрай важливо розширити межі цього напрямку.

Література

1. Алексеевский В. С. Синергетика менеджмента устойчивого развития: монография / В. С. Алексеевский; Московский гуманитарно-экономический ин-т, Костромской гос. ун-т им. Н. А. Некрасова. – Калуга: Манускрипт, 2006. – 327 с.
2. Бакурова А. В. Самоорганизация социально-экономических систем: модели и методы : монография / А. В. Бакурова. - Запоріжжя: КПУ, 2010. - 328 с.
3. Білоус В. С. Синергетика і самоорганізація в економічній діяльності : навч. посібник / В. С. Білоус; Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. - К.: КНЕУ, 2007. - 371 с.
4. Бевзенко Л. Д. Соціальна самоорганізація. Синергетична парадигма: можливості соціальних інтерпретацій / Л. Д. Бевзенко. – До. : ІС НАНУ, 2002. - 437с.
5. Саморганізація підприємств: тенденції соціалізації економіки : монографія / Т. В. Калінеску, Г. С. Ліхоносова, Г. О. Найдзон, С. П. Калінкаров. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. – 396 с.
6. Карпичев В.С. Организация и самоорганизация социальных систем: словарь / Российская академия государственной службы при Президенте Российской Федерации. - Изд. 3-е. / В. С. Карпичев. - М.: Изд-во РАГС, 2007. - 280 с.
7. Князева Е. Н. Основание синергетики. Человек, что конструирует себя и свое будущее / Е. Н. Князева, З. П. Курдюмов. – М.: Комкнига, 2007. - 232 с.
8. Курдюмов С. П. Синергетика - теория самоорганизации. Идеи, методы, перспективы / С. П. Курдюмов, Г. Г. Малинецкий. - М.: Наука, 1983. - 64 с.
9. Ліхоносова Г. С. Синергетичні аспекти самоорганізації підприємств / Г. С. Ліхоносова // Економіка: проблеми теорії та практики. 36. наук, праць Дніпропетровського національного університету. Вип. 263. Т. VI. - Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. - С. 1444 - 1448.

10. Мельник Л.Г. Научные основы самоорганизации экономических систем. Часть 1. Механізм регулювання економіки, 2010, № 3, Т. 1. С. 8 – 9.

11. Пугачева Е. Г. Самоорганизация социально-экономических систем / Е. Г. Пугачева, К. Н. Соловейко. - Иркутск: БГУЭП, 2003. - 173 с.

12. Ферстер Г. О самоорганизующихся системах и их окружении // Самоорганизующиеся системы ; пер. с англ. В. Г. Бородулиной, В. П. Евменова, Н. М. Французова ; под ред. Т. Н. Соколовой. - М.: Мир, 1964. - 435 с.

13. Хакен Г. Информация и самоорганизация: Макроскопический подход к сложным системам / Г. Хакен ; пер. с англ. - М.: Мир, 1991. - 240 с.

14. Чистілін Д. К. Самоорганізація як інституціональний механізм розвитку соціально-економічних систем: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук: 08.00.01 «Економічна теорія та історія економічної думки» / Д. К. Чистілін. - К., 2007. - 20 с.

15. Шемаева Л. Г. Система экономической безопасности предприятия во взаимодействии с внешней средой. - К.: БИЗНЕС ИНФОРМ. - № 12. - 2010. - С.72-76.

References

1. Alekseevskyĭ V. S. Synerhetyka menedzhmenta ustoychyvoho razvytyya: monohrafiya / V. S. Alekseevskyĭ; Moskovskyĭ humanitarno-ekonomycheskyĭ un-t, Kostromskoyĭ hos. un-t ym. N. A. Nekrasova. - Kaluha: Manuscript, 2006. - 327 s.

2. Bakurova A. V. Samoorhanizatsiya sotsial'no-ekonomichnykh system: modeli i metody : monohrafiya / A. V. Bakurova. - Zaporizhzhya: KPU, 2010. - 328 s.

3. Bilous V. S. Synerhetyka i samoorhanizatsiya v ekonomichniĭ diyal'nosti : navch. posibnyk / V. S. Bilous; Kyivs'kyĭ natsional'nyĭ ekonomichnyĭ un-t im. Vadyma He-t'mana. - K.: KNEU, 2007. - 371 s.

4. Bevzenko L. D. Sotsial'na samoorhanizatsiya. Synerhetychna paradyhma:

mozh-lyvosti sotsial'nykh interpretatsiy / L. D. Bevzenko. - Do. : IS NANU, 2002. - 437s.

5. Samorhanizatsiya pidpryyemstv: tendentsii sotsializatsii ekonomiky : monohrafiya / T. V. Kalinesku, H. S. Likhonosova, H. O. Naĭd'on, S. P. Kalinkarov. - Luhans'k: vyd-vo SNU im. V. Dalya, 2012. - 396 s.

6. Karpychev B. C. Orhanyzatsyya y samoorhanyzatsyya sotsyal'nykh system: slovar' / Rossyĭskaya akademya hosudarstvennoĭ sluzhby pry Prezydente Rossyĭskoy Federatsyy. - Yzd. 3-e. / V. S. Karpychev. - M.: Yzd-vo RAHS, 2007. - 280 s.

7. Knyazeva E. N. Osnovanye synerhetyky. Chelovek, chto konstruyruet sebya y svoe budushchee / E. N. Knyazeva, Z. P. Kur-dyumov. - M. : Komknyha, 2007. - 232 s.

8. Kurdyumov S. P. Synerhetyka - teoryya samoorhanyzatsyy. Ydey, metody, perspektyvy / S. P. Kurdyumov, H. H. Malynetskyĭ. - M.: Nauka, 1983. - 64 s.

9. Likhonosova H. S. Synerhetychni aspekty samoorhanizatsii pidpryyemstv / H. S. Likhonosova // Ekonomika: problemy teorii ta praktyky. 36. nauk, prats' Dnipropetrovskoho natsional'noho universytetu. Vyp. 263. T. VI. - Dnipropetrovsk: DNU, 2010. - S. 1444 - 1448.

10. Mel'nyk L. H. Nauchnye osnovy samoorhanyzatsyy ekonomycheskykh system. Chast' 1. Mekhanizm rehulyuvannya ekonomiky, 2010, № 3, Т. 1. С. 8 – 9.

11. Puhacheva E. H. Samoorhanyzatsyya sotsyal'no-ekonomycheskykh system / E. H. Puhacheva, K. N. Soloveyko. - Yrkut-sk: BHUEP, 2003. - 173 s.

12. Ferster H. O samoorhanyzuyushchysya systemakh y ykh okruzhenny // Samo-orhanyzuyushchyesya systemy ; per. s anhl. V. H. Borodulynoĭ, V. P. Evmenova, N. M. Frantsuzova ; pod red. T. N. Sokolovoĭ. - M.: Myr, 1964. - 435 s.

13. Khaken H. Ynformatsyya y samoorhanyzatsyya: Makroskopycheskyĭ podkhod k slozhnym systemam / H. Khaken ; per. s anhl. - M.: Myr, 1991. - 240 s.

14. Chystilin D. K. Samoorhanizatsiya yak instytutsional'nyĭ mekhanizm rozvytku sotsial'no-ekonomichnykh system: avtoref. dys. na zdobuttya nauk, stupenya kand. ekon.

nauk: 08.00.01 «Ekonomichna teoriya ta istoriya ekonomichnoї dumky» / D. K. Chystilin. - K., 2007. - 20 s.

15. Shemaeva L. H. Systema ékonomycheskoї bezopasnosti predpryatyua vo vza-

ymodeýstvyy s vneshney sredoý. – K.: BYZNES YNFORM. - № 12. - 2010. - S.72-76.

Снопенко Г. Г.

Синергетическая функция самосохранения – составляющая основы самоорганизации экономических систем в обеспечении безопасности предприятий

Статья посвящена исследованию синергетической функции самосохранения, как составляющей самоорганизации экономических систем и предприятий. Проведен анализ научных исследований и публикаций. Раскрыто понятие самоорганизации, самосохранения, экономической безопасности субъектов хозяйствования. Определены факторы самосохранения и обеспечения устойчивости предприятия. Исследована структура концепция экономической безопасности предприятия. Определены основные аспекты и факторы самосохранения и риска, показатели, характеризующие безопасность экономической системы.

Ключевые слова: функция, самоорганизация, самосохранения, самообеспечения, экономические системы, синергетика, служба безопасности, экономическая безопасность, концепция, риск.

Snopenko G.

Synergistic function of survival – part of the economic foundation of self-organization in securing business

To research synergetic function of self-preservation as a component of self-organizing economies and businesses. An analysis of research and publications. Expand the concept of self-preservation, economic security entities. Factors of self-preservation and sustainable enterprise. The structure of the concept of economic security. The main aspects and factors of self-preservation and risk indicators of economic security system.

Keywords: function, self-organization, self-preservation, self-reliance, economic systems, synergy, security, economic security, the concept, the risk.

Рецензент: Гончаров В. М. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки підприємства та трудових ресурсів Луганського національного аграрного університету, м. Луганськ, Україна.

Reviewer: Goncharov V. – Professor, Ph.D. of Economics, Head of Department of Business economics and labour recourses of Luhansk national agrarian university, Luhansk, Ukraine.

e-mail: vgonch@lnau.lg.ua

*Стаття подана
09.06.2013 р.*

